

Türkmenistanyň Adalat ministrligi
tarapyndan 2012-nji ýylyň 6-njy
martynda 633 san bilen bellige
alyndy

Türkmenistanyň Maliýe ministriniň
2012-nji ýylyň 8-nji fewralyndaky
№ 12-Ö buýrugy bilen tassyklandy

Täjirçilik kärhanalary üçin maliýe hasabatlylygynyň milli standarty 27

„KÄRHANALARY BIRLEŞDIRMEK“

Mazmuny	Bölämleriň №
Umumy düzgünler	1-3
Kärhanalaryň birleşmegi.....	4-13
Hasaba alyş usuly	14-16
Satyn alyjy kärhanany tapawutlandyrmak	17-22
Birleşmegiň gymmaty	23-33
Birleşmegiň gymmatyna düzediş girizmek	34-40
Ykrar etmek.....	41-54
Tapgyrlaýyn birleşmek.....	55-58
Maglumaty açmak	59-61
Güýje girýän senesi	62

UMUMY DÜZGÜNLER

1. Şu standartyň maksady kärhanalaryň birleşmegi amala aşyrylanda kärhananyň maliýe hasabatlylygynyň mazmunyny kesgitlemekden ybaratdyr. Hususan-da, onda kärhanalaryň ähli birleşmeleri satyn alma usulyňy ulanmak ýoly bilen hasaba alynmaga degişlidir diýip bellenýär. Degişlilikde, satyn alyjy kärhana satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwlerini we borçnamalaryny olaryň satyn alnan senesindäki adalatly gymmaty boýunça ykrar edýär, soňundan gymmaty gaçmak babatynda barlagdan geçirilýän, ýöne ondan ulanyş tutumy alynmaýan gudwil hem edil şonuň ýaly ykrar edilýär.

2. Şu standart kärhanalaryň birleşmegini hasaba almakda ulanylýar.

3. Şu standart:

a) bilelikdäki işiň edarasy;

b) umumy gözegçilikdäki kärhanalaryň birleşmegi;

ç) aýry-aýry kärhanalaryň gatnaşma paýyny almazdan, diňe şertnama baglaşmak ýoly bilen hasabat berýän kärhana birleşýän ýagdaýynda kärhanalaryň birleşmegi babatynda ulanylmaýar.

KÄRHANALARYŇ BIRLEŞMEGI

4. Kärhanalaryň birleşmegi aýry-aýry kärhanalaryň ýeke-täk hasabat berýän kärhana birleşmeginden ybaratdyr. Kärhanalaryň birleşmeginiň ählisi diýen ýaly bir kärhana (satyn alyjy) tarapyndan bir ýa-da birnäçe kärhana (satyn alynýan tarapa) gözegçiligi almak bolup durýar. Kärhananyň kärhanany emele getirmeýän aktiwleriniň toparyny ýa-da arassa aktiwleri satyn alýan mahalynda ol bu toparyň gymmatyny, satyn alnan senesinde olaryň adalatly gymmatynyň degişli ähmiýetleriniň esasynda, şol toparyň düzüminde özbaşdak tapawutlandyrylýan aktiwleriň arasynda paýlamalydyr.

5. Hukuk, salgyt we beýleki sebäplere görä, kärhanalaryň birleşmegi dürli usullar bilen geçirilip bilner. Gürrüň kärhana tarapyndan paýnamalary satyn almak, ähli arassa aktiwleri satyn almak, borçnamalary kabul etmek ýa-da beýleki kärhananyň bilelikde bir ýa-da birnäçe kärhanany emele getirip biljek arassa aktiwleriniň bir bölegini satyn almak hakynda gidip biler. Ol paý gurallaryny çykarmak, pul serişdelerini, pul serişdeleriniň ekwiwalentlerini ýa-da beýleki aktiwleri geçirmek ýa-da sanalyp geçilen usullary utgaşdyrmak ýoly bilen amala aşyrylyp bilner.

6. Geleşik birleşýän kärhanalaryň paýdarlarynyň arasynda ýa-da bir kärhana bilen beýleki kärhananyň paýdarlarynyň arasynda geçirilip bilner. Birleşmek birleşýän kärhanalara ýa-da berilýän arassa aktiwlere gözegçiligi amala aşyrmak üçin täze kärhananyň döredilmegini ýa-da bir ýa birden köp birleşýän kärhanalaryň üýtgedilip guralmagyny öz içine alyp biler.

7. Satyn alyjynyň düýp kärhana, satylýan tarapyň bolsa satyn alyjynyň golçur kärhanasy bolup durýan ýagdaýynda, kärhanalaryň birleşmegi düýp kärhana bilen golçur kärhananyň arasynda bar bolan gatnaşyklaryň ýüze çykmagyna getirip biler. Şeýle ýagdaýlarda satyn alyjy kärhana özüniň jebislendirilen maliýe hasabatlylygynda şu standarty ulanýar. Ol özüniň çykarýan islendik aýratyn maliýe hasabatlylygynda satyn alynýan kärhanadaky özüniň gatnaşma paýyny golçur kärhana goýlan maýa goýum hökmünde görkezýär.

8. Kärhanalaryň birleşmegi beýleki kärhananyň paýnamalaryny satyn almak däl-de, gudwili hem goşmak bilen, şol beýleki kärhananyň arassa aktiwlerini satyn almak bolup durýar. Şunuň ýaly birleşme düýp kärhana bilen golçur kärhananyň arasynda mahsus bolan gatnaşyklary döretmeýär.

9. Kärhanalaryň birleşmegi kesgitlemesine, şu standartyň hereket edýän çygryna kärhanalaryň şular ýaly birleşmeleri goşulýar: bir kärhana beýleki kärhana gözegçiligi alýar, ýöne şunda gözegçiligiň alnan senesi (ýagny, satyn alnan senesi) gatnaşma paýynyň alnan senesi ýa-da seneleri bilen (ýagny, çalşyk geçirilen senesi ýa-da seneleri bilen) gabat gelmeýär. Şeýle ýagdaý, mysal üçin, maýa goýum obýekti bolup duran tarapyň özüniň birnäçe maýa goýumçylary bilen paýnamalary yzyna satyn almak hakynda şertnama baglaşýan, şonuň netijesinde bolsa maýa goýum goýulýan tarapa gözegçiligiň üýtgeýän halatlarynda ýüze çykyp biler.

10. Şu standart aýry-aýry kärhanalaryň bilelikdäki iş hakynda şertnamanyň esasynda birleşýän we gatnaşyjylar tarapyndan bilelikdäki işe gatnaşma paýlaryny

hasaba almagyň anyk düzgüniniň bellenilmeyän mahalynda kärhanalaryň birleşmegi babatynda ulanylmaýar.

11. Şu standart kärhanalaryň umumy gözegçilikde bolýan kärhanalary öz içine alýan birleşmegi babatynda ulanylmaýar. Kärhanalaryň umumy gözegçilikde bolýan kärhanalary öz içine alýan birleşmegi şu hili birleşmekden ybaratdyr: onda birleşýän kärhanalaryň ählisine birleşmeden öň hem, soň hem iş ýüzünde şol bir tarap ýa-da taraplar tarapyndan gözegçilik edilýär we bu gözegçiligiň wagtlaýyn häsiýeti ýokdur.

12. Şertnamalaýyn ylalaşyklaryň netijesinde adamlaryň bir topary toparlaýyn esasynda kärhananyň işinden peýda almak maksady bilen, onuň maliýe we gündelik syýasatyny dolandyrmak hukugyny alýan bolsa, kärhana adamlaryň topary gözegçilik edýär diýip hasap edilýär. Değişlilikde, eger adamlaryň şol bir topary şertnamalaýyn ylalaşyklaryň netijesinde, olaryň işinden peýda almak maksady bilen, birleşdirilýän kärhanalaryň maliýe we gündelik syýasatyny dolandyrmaga gutarnykly hukugy alýan bolsa we bu toparlaýyn hukugyň wagtlaýyn häsiýeti ýok bolsa, kärhanalaryň birleşmegi şu standartyň hereket edýän çygryndan daşda galýar.

13. Kärhana bir adamyň ýa-da şertnamalaýyn ylalaşyga laýyklykda bilelikde hereket edýän adamlar toparynyň gözegçiliginde bolýan bolsa, şunuň ýaly adam ýa-da adamlar topary maliýe hasabatlylygyna değişli milli standartyň täsirine düşmän biler. Diýmek, kärhanalaryň birleşmeginiň umumy gözegçilikde bolýan kärhanalaryň birleşmegi hasap edilmegi üçin birleşdirilýän kärhanalaryň şol bir jebislendirilen maliýe hasabatlylygyna goşulmagy hökmany şert bolup durmaýar.

HASABA ALYŞ USULY

14. Kärhanalaryň ähli birleşmeleri hasaba alyşda satyn alma usulyny ulanmak ýoly bilen görkezilmelidir.

15. Satyn alma usuly kärhanalaryň birleşmegine birleşdirýän kärhananyň nukdaýnazaryndan seredýär, ol satyn alyjy kärhana hökmünde tapawutlandyrylýar. Satyn alyjy kärhana arassa aktiwleri satyn alýar we satyn alnan aktiwleri we kabul edilen borçnamalary, şol sanda satyn alnan kärhana tarapyndan ozal ykrar edilmedik boçnamalary hem ykrar edýär. Satyn alyjy kärhananyň aktiwlerine we borçnamalaryna baha bermek geçirilýän geleşige bagly däl, edil şonuň ýaly, satyn alyjy kärhananyň islendik goşmaça aktiwleri ýa-da borçnamalary şu geleşigiň netijesinde ykrar edilmäge değişli däl, çünki olar bu geleşigiň meselesi bolup durmaýarlar.

16. Satyn alma usulyny ulanmak şu çäreleri göz önünde tutýar:

- a) satyn alyjy kärhanany tapawutlandyrmak;
- b) kärhanalaryň birleşmeginiň gymmatyna baha bermek;
- ç) kärhanalaryň birleşmeginiň satyn alnan senesindäki gymmatyny satyn alnan aktiwlere we kabul edilen borçnamalara paýlamak.

SATYN ALYJY KÄRHANANY TAPAWUTLANDYRMAK

17. Satyn alma usulynyň kärhanalaryň birleşmegine satyn alyjy kärhananyň nukdaýnazaryndan seredýändigini sebäpli, ol geleşikde taraplaryň biriniň satyn alyjy kärhana hökmünde tapawutlandyrylyp bilinjekdigini göz önünde tutýar.

18. Satyn alyjy kärhana kärhanalaryň islendik görnüşde birleşmeginde tapawutlandyrylmaga degişlidir. Satyn alyjynyň ornunda birleşdiriji kärhana çykyş edýär, ol birleşýän beýleki kärhanalara gözegçiligi alýar.

19. Gözegçilik kärhananyň maliýe we hojalyk syýasatyny dolandyrmak hukugyny aňladýar, bu bolsa onuň işinden peýda almaga mümkinçilik berýär. Birleşýän kärhanalaryň biri, eger ol bu beýleki kärhananyň ses berýän paýnamalarynyň ýarysyndan gowragyny alan bolsa, beýleki birleşýän kärhana gözegçilik aldy hasap edilýär, şunuň ýaly paýly gatnaşmagyň gözegçilik bolup durmaýandygyny subut edip bolýan ýagdaýlary muňa girmeyär. Eger birleşýän kärhanalaryň biri bu beýleki kärhananyň ses berýän paýnamalarynyň ýarysyndan gowragyny almadyk bolsa hem, eger onuň şu hili birleşmegiň netijesinde:

a) beýleki maýa goýumçylar bilen ylalaşmak ýoly bilen beýleki kärhananyň ses bermek hukugy bolan paýnamalarynyň ýarysyndan gowragyna ygtyýar etmek hukugyny; ýa-da

b) tertipnamanyň ýa-da ylalaşygyň esasynda beýleki kärhananyň maliýe we amal syýasatyny kesgitlemäge hukugy; ýa-da

ç) beýleki kärhananyň direktorlar geňeşiniň ýa-da şonuň ýaly ähmiýeti bolan dolandyryş edarasynyň agzalarynyň köpüsini bellemäge we aýyrmaga hukugy; we

d) beýleki kärhananyň direktorlar geňeşiniň ýa-da şonuň ýaly ähmiýeti bolan dolandyryş edarasynyň ýygnaklarynda sesleriň köplüğine wekilçilik etmäge hukugy alan şertlerinde ol bu beýleki kärhana gözegçilik aldy hasap edip bolar.

20. Kähalatda satyn alyjy kärhanany tapawutlandyrmagyň ýeňil däldigine garamazdan, düzgün bolşy ýaly, onuň bardygyny görkezýän borçnamalar bardyr. Mysal üçin:

a) birleşýän kärhanalaryň biriniň adalatly gymmaty birleşýän beýleki kärhananyň adalatly gymmatyndan ep-esli ýokary bolsa, onda olaryň birinjisiniň satyn alyjynyň ornunda çykyş etmegi ähtimaldyr;

b) eger kärhanalaryň birleşmegi ses bermek hukugy bolan adaty paý gurallaryny pul serişdelerine ýa-da beýleki aktiwlere çalyşmak arkaly amala aşyrylýan bolsa, onda satyn alyjynyň ornunda pul serişdelerini ýa-da beýleki aktiwleri berýän kärhananyň çykyş etmegi ähtimaldyr;

ç) eger kärhanalaryň birleşmegi birleşýän kärhanalaryň biriniň ýolbaşçylygy kärhananyň ýolbaşçy işgärleri saýlananda birleşmegiň netijesinde emele getirilen agdyklyk edýän orny eýelemegi başaran bolsa, onda satyn alyjynyň ornunda ýolbaşçylygy şunuň ýaly agdyklyk edýän orny eýelemäge ukyply bolan kärhananyň çykyş etmegi ähtimaldyr.

21. Täze kärhana döredilýän mahalynda kärhanalary birleşdirmek maksady bilen paý gurallaryny çykarmak üçin, birleşmeden ozal hereket eden birleşýän kärhanalaryň biri bar bolan maglumatlaryň esasynda satyn alyjy kärhana hökmünde tapawutlandyrylmalydyr.

22. Edil şonuň ýaly, kärhanalary birleşdirmäge ikiden köp birleşýän kärhana gatnaşýan bolsa, onda birleşmeden ozal hereket eden birleşýän kärhanalaryň biri bar bolan maglumatlaryň esasynda satyn alyjy kärhana hökmünde tapawutlandyrylmalydyr. Şeýle ýagdaýlarda satyn alyjy kärhana kesgitlenende, beýleki zatlardan başga-da, birleşýän kärhanalaryň haýsy biriniň birleşmegi teklip edendigine we bu kärhanalaryň biriniň aktiwleriniň ýa-da girdejileriniň beýlekiniň aktiwlerinden ýa-da girdejilerinden düýpli artyk gelýändigine üns berilmelidir.

BIRLEŞMEGIŇ GYMMATY

23. Satyn alyjy kärhana kärhanalaryň birleşmeginiň gymmatyna:

a) çalşylan senesindäki ýagdaýa görä, berilýän aktiwleriň adalatly gymmatynyň ähmiýetleri, çekilen ýa-da kabul edilen borçnamalar, şeýle hem satyn alyjy kärhana tarapyndan satyn alynýan kärhana gözegçiligi almak üçin çykarylan paý gurallary boýunça; we

b) şu kärhanalaryň birleşmegi bilen gönüden-göni baglanyşykly islendik harajatlar boýunça umumylykda baha bermelidir.

24. Satyn alyjy kärhananyň satyn alynýan kärhana gözegçiligi hakykatdan alan senesi satyn alnan sene hasap edilýär. Şu hili gözegçiligiň bir gezeklik çalşyk geleşigi arkaly gazanylýan mahalynda çalşyk senesi satyn alnan senesi bilen gabat gelýär. Emma kärhanalaryň birleşmegi, eger ol tapgyrlyýyn, paýlary yzygiderli edinmek ýoly bilen amala aşyrylýan bolsa, birden köp çalşyk geleşigini öz içine alyp biler. Birleşme şunuň ýaly amala aşyrylýan mahalynda:

a) birleşmegiň gymmaty aýry-aýry geleşikleriň jeminden ybarat bolup biler;

b) her bir çalşyk geleşiginiň senesi çalşyk senesi bolup durýar (ýagny, her bir aýratyn maýa goýumyň satyn alyjy kärhananyň maliýe hasabatlylygynda ykrar edilýän senesi), şol bir wagtyň özünde satyn alyjy kärhananyň satyn alynýan kärhana gözegçiligi alan senesi satyn alnan sene bolup durýar.

25. Satyn alynýan kärhana gözegçiligi almak üçin satyn alyjy kärhana tarapyndan berlen we onuň kabul eden borçnamalary çalşyk senesindäki ýagdaýa görä adalatly gymmaty boýunça baha berilmäge degişlidir.

26. Nyrh kesilen pul guralynyň çalşyk geçirilen senedäki köpçülige niýetlenen bahasy guralyň adalatly gymmatynyň iň gowy subutnamasyny üpjün edýär we seýrek ýagdaýlardan başga halatlarda peýdalanylmalýdyr.

27. Beýleki tassyklamalar we baha beriş usullary diňe seýrek ýagdaýlarda, satyn alyjy kärhananyň çalşyk geçirilen senede yglan edilen köpçülige niýetlenen bahanyň adalatly gymmat bolup durmaýandygyny we beýleki görkezijileriň hem-de baha beriş usullarynyň paý gurallarynyň adalatly gymmatyny has ygtybarly kesgitlemegi üpjün edýändigini subut eden ýagdaýynda peýdalanylmalýdyr. Çalşyk geçirilen senede yglan edilen köpçülige niýetlenen baha diňe olaryň bazaryň daralma täsirine düşen halatynda adalatly gymmat bolup durmaýar.

28. Eger çalşyk geçirilen senede yglan edilen köpçülige niýetlenen baha adalatly gymmat bolup durmaýan bolsa ýa-da eger satyn alyjy kärhana tarapyndan paý gurallary üçin köpçülige niýetlenen baha ýok bolsa, onda bu paý gurallarynyň

adamatly gymmatyna, mysal üçin, bu ululyklaryň haýsy biriniň has aýdyň bolup durýandygyna baglylykda, olaryň satyn alyjy kärhananyň adamatly gymmatyndaky deň ölçegli paýyna ýa-da satyn alynýan kärhananyň adamatly gymmatyndaky deň ölçegli paýyna ýüzlenmek bilen baha berip bolar.

29. Satyn alynýan kärhananyň paý gurallaryny saklaýjylara bu paý gurallarynyň ýerine berilýän pul aktiwleriniň çalşyk geçirilen senedäki bar bolan adamatly gymmaty satyn alyjy kärhana tarapyndan satyn alynýan kärhana gözegçiligi almak üçin berilýän jemi adamatly gymmatyň görkezijisi bolup hem hyzmat edip biler. Islendik ýagdaýda hem birleşmegiň ähli jähtlerine, şol sanda gepleşikleriň netijesine täsir edýän düýpli ýagdaýlara üns berilmelidir.

30. Kärhanalaryň birleşmeginiň gymmaty satyn alyjy kärhana tarapyndan satyn alynýan kärhana gözegçiligi almak üçin kabul edilýän borçnamalary öz içine alýar. Birleşmegiň netijesinde çekiler diýip garaşylýan geljekki ýitgiler ýa-da beýleki harajatlar satyn alyjy kärhana tarapyndan satyn alynýan kärhana gözegçiligi almak üçin kabul edilýän borçnamalar bolup durmaýar we diýmek, birleşmegiň gymmatyna goşulmaga degişli däldir.

31. Kärhanalaryň birleşmeginiň gymmaty bu birleşmä gönüden-göni degişli edilýän islendik harajatlary, mysal üçin, buhgalterleriň, hukukçylaryň, nyrh kesijileriň we beýleki geňeşçileriň birleşdirmegi amala aşyrmak bilen baglanyşykly hünärli hyzmatlary üçin tölegi öz içine alýar. Umumy dolandyryş harajatlary, şol sanda satyn almalar bölümüni saklamak üçin harajatlar, şeýle hem hasaba alyşda görkezilýän anyk birleşmä gönüden-göni degişli edip bolmaýan beýleki harajatlar birleşmegiň gymmatyna goşulmaýar we harajatlaryň çekilişine görä çykdaýj hökmünde ykrar edilýär.

32. Maliýe borçnamalaryny emele getirmek we çykarmak üçin harajatlar borçnamany çykarmak boýunça amalyň aýrylmaz bölegi bolup durýar, hat-da şunuň ýaly borçnamalar kärhanalaryň birleşmegi üçin çykarylýan hem bolsa, ol gönüden-göni birleşmä degişli edilýän harajatlar däldir. Degişlilikde, kärhanalara şunuň ýaly harajatlary kärhanalaryň birleşmeginiň gymmatyna goşmak gadagandyr. "Maliýe gurallary" MHMS-na laýyklykda, şunuň ýaly harajatlar borçnamanyň ilkibaşky gymmatyna goşulmalydyr.

33. Edil şonuň ýaly, paý gurallaryny çykarmak üçin harajatlar paý gurallaryny çykarmak üçin amalyň aýrylmaz bölegi bolup durýar, hat-da şunuň ýaly paý gurallary kärhanalaryň birleşmegi üçin çykarylýan hem bolsa, ol gönüden-göni birleşmä degişli edilýän harajatlar däldir. Degişlilikde, kärhanalara şunuň ýaly harajatlary kärhanalaryň birleşmeginiň gymmatyna goşmak gadagandyr. "Maliýe gurallary" MHMS-na laýyklykda, şunuň ýaly harajatlar paý gurallaryny çykarmakdan gelip gowuşýan serişdeleriň azalmagyna getirýär.

BIRLEŞMEGIŇ GYMMATYNA DÜZEDIŞ GIRIZMEK

34. Kärhanalary birleşdirmek hakynda ylalaşygyň bu birleşmäniň gymmatyna geljekki wakalara baglylykda düzediş girizilmegini göz önünde tutýan mahalynda, satyn alyjy kärhana bu düzedişiň ähtimal bolup, onuň ululygyna dogry

baha berip bolýan şertlerinde, şu hili düzedişleriň ululygyny birleşmegiň satyn alnan senedäki gymmatyna goşmalydyr.

35. Kärhanalary birleşdirmek hakynda ylalaşyk birleşmäniň gymmatyna geljekki bir ýa-da birnäçe wakalara baglylykda düzediş girizilmegine ýol berip biler. Meselem, peýdanyň geljek döwürlerde saklanyljak ýa-da gazanyljak anyk derejesi ýa-da çykarylan gurallaryň bazar bahasyny saklamak bilen şertlendirilip bilner.

36. Düzgün bolşy ýaly, kärhanalaryň birleşmegi hasaba alyşda ilki başda görkezilen pursatynda şunuň ýaly islendik düzedişiň ululygyna, käbir näbelliligiň bardygyna garamazdan, ýeterlik derejede dogry baha berip bolýar. Eger-de geljekki wakalar bolup geçmeýän bolsa ýa-da berlen baha gaýtadan seredilmegini talap edýän bolsa, onda kärhanalary birleşdirmegiň gymmatyna degişli derejede düzediş girizilmelidir.

37. Emma kärhanalary birleşdirmek hakynda ylalaşyk şunuň ýaly düzedişi göz önünde tutýan bolsa, eger onuň ähtimallygy pes ýa-da onuň ululugyna dogry baha berip bolmaýan bolsa, ol şu birleşmek hasaba alyşda ilki başda görkezilen pursatynda birleşmegiň gymmatyna goşulmaýar. Eger şunuň ýaly düzediş soňundan ähtimal bolup, onuň ululygyna dogry baha berip bolýan bolsa, onda deregine berilýän goşmaça serişde birleşmegiň gymmatyna düzediş hökmünde hasaba alynmalydyr.

38. Käbir ýagdaýlarda satyn alyjy kärhanadan berlen aktiwleriň, çykarylan paý gurallarynyň ýa-da satyn alyjy kärhana tarapyndan çekilen ýa-da satyn alynýan kärhana gözegçiligi almak üçin kabul edilen borçnamalaryň gymmatyny peseltmek üçin öwez tölegi hökmünde satyja goşmaça tölegleri tölemek talap edilip bilner.

39. Mysal üçin, satyn alyjy kärhananyň kärhanalaryň birleşmeginiň gymmatynyň düzümünde çykarylan paý ýa-da bergi gurallarynyň bazar bahasyny kepillendirýän ýa-da ondan ilki başda kesgitlenen bahany dikeltmek üçin paý ýa-da bergi gurallarynyň goşmaça mukdaryny çykarmagyň talap edilýän mahalynda şu hili ýagdaý bolup geçýär. Şeýle ýagdaýlarda kärhanalaryň birleşmeginiň gymmatynyň artmagy ykrar edilmäge degişli däl.

40. Paý gurallary bilen bagly ýagdaýlarda goşmaça tölegiň adalatly gymmaty ilki başda çykarylan gurallaryň gymmatynyň deň derejede peselmeginiň deregine hasap edilýär. Bergi gurallary bilen bagly ýagdaýlarda goşmaça tölege artdyrylan möçberiň azalmagy ýa-da ilki başda çykarylan gurallar babatynda ýeňillikleriň artdyrylmagy hökmünde seredilýär.

YKRAR ETMEK

41. Satyn alyjy kärhana kärhanalary birleşdirmegiň gymmatyny satyn alnan senedäki ýagdaýa görä, satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwlerini we borçnamalaryny olaryň şol senedäki adalatly gymmaty boýunça ykrar etmek ýoly bilen paýlamaga borçlydyr, "Ýerlemek üçin niýetlenen uzak möhletli aktiwler" MHMS-na laýyklykda ýerlemek üçin niýetlenen hökmünde topara bölünýän uzak möhletli aktiwler (ýa-da çykyp gidýän toparlar) muňa girmeýär,

olar ýerlemek üçin harajatlary aýyrmak bilen adalatly gymmaty boýunça ykrar edilmäge degişlidir.

42. Satyn alyjy kärhana satyn alnan senedäki ýagdaýa görä satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwlerini we borçnamalaryny diňe olaryň şol senede şu ölçegleri kanagatlandyran ýagdaýynda aýratyn ykrar etmäge borçlydyr:

a) maddy däl aktiwden başga islendik aktiw bilen bagly ýagdaýda, onuň bilen baglanyşykly geljekki islendik ykdysady geleşikleriň satyn alyjy kärhana tarapyndan alynjakdygy ähtimal bolanda we onuň adalatly gymmatyna dogry baha berip bolanda;

b) islendik borçnama bilen bagly ýagdaýda, şu borçnamany üzmek özünde ykdysady bähbitleri jemleýän serişdeleriň gitmegine islegleriň döremegi ähtimal bolup durýan bolsa we onuň adalatly gymmatyna dogry baha berip bolanda;

ç) maddy däl aktiw bilen bagly ýagdaýda, onuň adalatly gymmatyna dogry baha berip bolanda. Fiziki görnüşi bolmadyk pul däl aktiw onuň maddy däl aktiwiniň kesgitlemesine laýyk gelmegi üçin tapawutlandyrylýan bolmalydyr.

43. Satyn alyjy kärhana satyn alnan seneden soň, kärhanalaryň birleşmeginiň satyn alyjy kärhana üçin gymmatyndan ugur almak bilen, özüniň jemi peýda barada hasabatynda satyn alynýan kärhananyň peýdalaryny we ýitgilerini onuň girdejilerini we çykdajylaryny goşmak ýoly bilen görkezmelidir. Mysal üçin, satyn alnan seneden soň satyn alyjy kärhananyň jemi peýda barada hasabatyna goşulýan, satyn alynýan kärhananyň ulanyş tutumy alynýan aktiwlerine degişli ulanyş tutumy üçin çykdajylar ulanyş tutumy alynýan şu aktiwleriň satyn alnan senesindäki adalatly gymmatynyň ähmiýetine, ýagny, olaryň satyn alyjy kärhana üçin gymmatyna esaslanmalydyr.

44. Satyn alma usulyny ulanmak satyn alnan senesinden soň, ýagny, satyn alyjy kärhananyň satyn alynýan kärhana gözegçiligi hakykatdan alan senesinden başlanýar. Gözegçiligiň kärhananyň işinden peýda almaga mümkinçilik berýän, onuň maliýe we amal işi syýasatyny dolandyrmak üçin hukuk bolup durýandygy sebäpli, amalyň gözegçiligiň hakykatdan satyn alyjy kärhana geçýän wagtyna çenli kabul edilen hukuk düzgünlerine laýyklykda ýapylmagy ýa-da tamamlanmagy talap edilmeyär.

45. Satyn alyjy kärhana tarapyndan gözegçiligiň alynýan pursatyny kesgitlemek üçin kärhanalaryň birleşmegine degişli ähli halatlar we ýagdaýlar nazara alynmalydyr.

46. Satyn alyjy kärhananyň satyn alynýan kärhananyň ykrar etmegiň ölçeglerini kanagatlandyryýan, tapawutlandyrylýan aktiwleri we borçnamalary satyn alnan senesindäki adalatly gymmaty boýunça ykrar edýändigini sebäpli, satyn alynýan kärhanada azlygyň islendik paýy hasaba alyşda bu maddalaryň arassa adalatly gymmatynda azlygyň paýyna barabarlykda görkezilýär.

47. Şu standarta laýyklykda ykrar edilýän tapawutlandyrylýan aktiwler we borçnamalar satyn alynýan kärhananyň satyn alyjy kärhana tarapyndan satyn alnan ýa-da kabul edilen ähli aktiwlerini we borçnamalaryny, şol sanda onuň ähli maliýe aktiwlerini we maliýe borçnamalaryny öz içine alýar. Şeýle hem olar satyn alynýan kärhananyň maliýe hasabatynda ozal, mysal üçin, birleşmegiň oň ýanynda ykrar

etmegiň ölçeglerini kanagatlandyrmadyklary sebäpli ykrar edilmedik aktiwleri we borçnamalary öz içine alyp biler.

48. Satyn alyjy kärhana geljekki ýitgiler we beýleki harajatlar boýunça kärhanalary birleşdirmegiň netijesinde çekiler diýip garaşylýan borçnamalary ykrar etmek gadagan edilýär.

49. Satyn alynýan gymmatyň satyn alyjy kärhananyň satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleriniň we borçnamalarynyň arassa adalatly gymmatyndaky paýyndan ýokary bolan ýagdaýynda satyn alyjy kärhana satyn alnan senedäki ýagdaýa görä:

a) kärhanalaryň birleşmeginiň netijesinde satyn alnan gudwili aktiw hökmünde ykrar etmäge;

b) bu gudwili ilkibaşda onuň özüne düşýän gymmaty boýunça, ýagny, kärhanalary birleşdirmegiň gymmatynyň satyn alyjy kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleriniň we borçnamalarynyň arassa adalatly gymmatyndaky paýyndan ýokary bolan pul möçberi boýunça baha bermäge borçlydyr.

50. Kärhanalaryň birleşmeginiň netijesinde satyn alnan gudwil özbaşdak tapawutlandyrylmaýan we aýratyn ykrar edilmeýän aktiwlerden geljekki ykdysady peýdalara garaşylýan döwürde satyn alyjy kärhana tarapyndan geçirilýän töleg bolup durýar.

51. Eger satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleri we borçnamalary satyn alnan senesinde aýratynlykda ykrar etmek babatynda bellenen ölçegleri kanagatlandyрмаýan bolsa, onda bu gudwil hökmünde ykrar edilýän pul möçberine täsir eder. Bu ýagdaý gudwile satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleri we borçnamalary ykrar edilenden soň, kärhanalary birleşdirmegiň galyndy gymmaty hökmünde baha berilýändigini üçin bolup geçýär.

52. Kärhanalar birleşende satyn alnan gudwilden ulanyş tutumy alynmaga degişli däldir. İlkibaşda ykrar edilenden soň satyn alyjy kärhana kärhanalar birleşende satyn alnan gudwile gymmatyň gaçmagyndan toplanan islendik ýitgileri aýyrmak bilen, özüne düşýän gymmaty boýunça baha bermäge borçlydyr.

53. Eger satyn alyjy kärhananyň aktiwleriniň we borçnamalarynyň arassa adalatly gymmatyndaky paýy kärhanalaryň birleşmeginiň gymmatyndan ýokary bolsa, onda satyn alyjy kärhana:

a) satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwlerini we borçnamalaryny tapawutlandyrmagyň we olara baha bermegiň, edil şonuň ýaly hem birleşmegiň gymmatyna baha bermegiň netijelerine gaýtadan baha bermegi geçirmäge;

b) şu hili gaýtadan baha bermeden soň galýan, ýokary gelýän islendik möçberi peýdada we ýitgide haýal etmän ykrar etmäge borçlydyr.

54. Peýda aşakdaky bölekleriň birini ýa-da birnäçesini öz içine alyp biler:

a) birleşmegiň adalatly gymmatyna ýa-da satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleriniň we borçnamalarynyň adalatly gymmatyna baha bermekdäki ýalňyşlyklary. Satyn alynýan kärhana babatynda mümkin bolan, satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleriniň we borçnamalarynyň

adamatly gymmatynda nätakyk görkezilen geljekki harajatlar şunuň ýaly ýalňyşlyklaryň mümkin bolup biljek sebäpleridir;

b) maliýe hasabatlylygynyň standartynyň talaby, oňa laýyklykda satyn alnan tapawutlandyrylýan arassa aktiwlere adamatly gymmat bolup durmaýan, ýöne birleşmegiň gymmatyny paýlamak maksady bilen, adamatly gymmat hökmünde görkezilmeli bolan ululyk boýunça baha berilmelidir;

ç) bähbitli baha boýunça satyn almagy.

TAPGYRLAÝYN BIRLEŞMEK

55. Kärhanalaryň birleşmegi, mysal üçin, ol paýlary kem-kemden almak ýoly bilen tapgyrlaýyn amala aşyrylanda bir geleşigi däl-de, birnäçe geleşikleri öz içine alyp biler. Eger birleşmek şunuň ýaly amala aşyrylýan bolsa, onda her bir çalşyk geleşigi satyn alyjy kärhana tarapyndan aýratynlykda hasaba alynmalydyr, şunda şu geleşik bilen baglanyşykly islendik gudwiliň ululygy geleşigiň özüne düşýän gymmatynyň we her gezekki çalşyk geleşiginiň geçirilen senesindäki ýagdaýa görä adamatly gymmat hakyndaky maglumatyň esasynda kesgitlenýär.

56. Aýry-aýry maýa goýumlarynyň özüne düşýän gymmatyny her tapgyrda satyn alyjy kärhananyň satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleriniň we borçnamalarynyň adamatly gymmatyndaky paýy bilen deňşirmek şunuň ýaly tapgyrlaýyn hereketleriň netijesi bolup durýar.

57. Kärhanalaryň birleşmegi diňe birnäçe geleşigi öz içine alýan bolsa, onda satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleriniň we borçnamalarynyň adamatly gymmatynyň her bir çalşyk geleşigi geçirilen senede dürli ähmiýetleri bolup biler. Onuň sebäbi şulardan ybaratdyr:

a) satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleri we borçnamalary, her bir geleşik bilen baglanyşykly islendik gudwiliň pul möçberini kesgitlemek üçin her bir çalşyk geleşigi geçirilen senesinde olaryň takmynan adamatly gymmatyna çenli gaýtadan hasaplanýar;

b) satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleri we borçnamalary soňra satyn alyjy kärhana tarapyndan olaryň satyn alnan senesindäki adamatly gymmaty boýunça ykrar edilmelidir, şunda bu adamatly gymmata satyn alyjy kärhanada ozal bar bolan paýlar babatynda düzediş girizilmegi gaýtadan baha bermek bolup durýar we hasaba alyşda şonuň ýaly hem görkezilmelidir. Emma, şunuň ýaly gaýtadan baha bermegiň satyn alyjy kärhana tarapyndan satyn alynýan kärhananyň tapawutlandyrylýan aktiwleri we borçnamalary ilki başda ykrar edilenden soň bolup geçýändigini sebäpli, ol satyn alyjy kärhananyň ilki başda ykrar edilenden soň bu maddalara gaýtadan baha bermegiň esasynda hasaba alyş syýasatyny ulanmagy saýlap alandygyny aňlatmaýar.

58. Geleşigiň kärhanalaryň birleşmeginiň ölçeglerini kanagatlandyryýan wagtyna çenli ol assosirlenen kärhana goýlan maýa goýum hökmünde topara bölünip we hasaba alyşda "Assosirlenen kärhanalara maýa goýumlar" MHMS-na laýyklykda, paýly gatnaşmak boýunça hasaba alyş usulyny peýdalanmak bilen görkezilip bilner. Şeýle ýagdaýda maýa goýum obýektiniň tapawutlandyrylýan arassa aktiwleriniň ondan öňki her bir çalşyk geleşiginiň senesindäki adamatly

gymmaty maýa goýumlara degişlilikde paýly gatnaşmak boýunça hasaba alyş usulyny ulanmak ýoly bilen deslapdan kesgitlenip bilner.

MAGLUMATY AÇMAK

59. Satyn alyjy kärhana özüniň maliýe hasabatlylygyndan peýdalanyjylara kärhanalaryň bolup geçen birleşmeginiň häsiýetine we maliýe netijelerine baha bermäge mümkinçilik berýän maglumatlary açmaga borçlydyr:

a) döwrüň dowamynda;
b) hasabat senesinden soň, ýöne maliýe hasabatlylygynyň çap etmek üçin tassyklanmazýandan öň.

60. Satyn alyjy kärhana döwrüň dowamynda her gezek kärhanalaryň birleşmegi bolup geçenden soň şu maglumatlary açmalydyr:

a) birleşdirilýän kärhanalaryň adyny we beýanyňy;
b) satyn alnan senesini;
ç) satyn alnan, ses bermek hukugy bolan paý gurallarynyň göterimini;
d) birleşmegiň gymmatyny we gönüden-göni birleşmäge degişli edilýän islendik harajatlary goşmak bilen, bu gymmatyň düzüm bölekleriniň beýanyňy;
e) birleşmegiň netijesinde kärhana işiň haýsy görnüşini dowam etdirmek islemeýän bolsa, işiň şol görnüşleriniň beýanyňy;

ä) satyn alynýan kärhananyň aktiwleriniň we borçnamalarynyň her bir derejesi üçin satyn alnan senede ykrar edilen pul möçberini, muny ýerine ýetirmek mümkin bolmadyk ýagdaýynda, birleşmegiň öňýanynda milli standartlara laýyklykda bu derejeleriň her biri üçin kesgitlenen balans gymmaty. Eger şunuň ýaly açmagy ýerine ýetirip bolmasa, bu ýagdaý sebäplerini düşündirmek bilen bilelikde açylmaga degişlidir;

f) peýdada ýa-da ýitgide ykrar edilen islendik ýokary möçberiň ululygy, şeýle hem şunuň ýaly ýokary möçberiň ykrar edilen, jemi peýda barada hasabatda ulgamlayyn maddasy;

g) gymmatyň gudwiliň ykrar edilmegine getiren şunuň ýaly ähmiýetini şertlendiren ýagdaýlaryň beýany – gudwilden aýratynlykda ykrar edilmedik her bir maddy däl aktiwiniň beýanyňy, şeýle hem maddy däl aktiwleriň adalatly gymmatyna dogry baha berip bolmandygynyň sebäplerine düşündirişi;

h) şol döwürde satyn alyjy kärhananyň peýdasyna ýa-da ýitgisine goşulan, satyn alnan senesinden başlap satyn alnan tarapyň peýdasynyň ýa-da ýitgisiniň ululygyny, maglumatlary açmak baradaky talaplary ýerine ýetirmegiň mümkin däl ýagdaýlary muňa girmeýär. Eger şunuň ýaly açmagy ýerine ýetirip bolmasa, bu ýagdaý sebäplerini düşündirmek bilen bilelikde açylmaga degişlidir.

61. Satyn alyjy kärhana özüniň maliýe hasabatlylygyndan peýdalanyjylara kärhanalaryň şu döwürde ýa-da geçen döwürde bolup geçen birleşmegi bilen baglanyşykly şu döwürde ykrar edilen peýdalaryň, ýitgileriň, ýalňyşlyklary düzetmegiň we beýleki düzedişleriň maliýe netijelerine baha bermäge mümkinçilik berýän maglumatlary açmaga borçlydyr.

GÜÝJE GIRÝÄN SENESI

62. Maliýe hasabatlylygynyň şu standarty 2013-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär.

Goşundy

Şu standart maliýe hasabatlylygynyň halkara standarty 3 „Telekeçiligi birleşdirmek“ (IFRS 2009) laýyklykda işlenip taýýarlandy, şu aşakdakylardan başgasy:

käbir bölümlere olaryň has-da düşnükli bolmagy üçin düzediş girizildi;

paý gurallaryny çalyşmak arkaly amala aşyrylýan, kärhanalaryň birleşmegi hakynda düzgünler aýryldy (şunda şunuň ýaly paý gurallaryny çykarýan kärhana, düzgün bolşy ýaly, satyn alyjy kärhana bolup durýar ýa-da yzyna satyn almak, şunda satyn alyjynyň ornunda maýadaky paýy satyn alnan kärhana, satyn alynýan tarapyň ornunda bolsa paýly gymmatly kagyzlary çykaran kärhana çykyş edýär);

gaýry goýlan bölegiň adalatly gymmatyna tölenmäge degişli pul möçberini hasaplaşyk geçirilende ýüze çykyp biljek islendik artdyrmalary ýa-da ýeňillikleri hasaba almak bilen, olaryň çalşylýan senedäki ýagdaýa görä gündelik gymmatyna çenli diskontirmek ýoly bilen baha bermek baradaky düzgünler aýryldy;

satyn alynýan kärhananyň şertli borçnamalaryny tapawutlandyrmak, baha bermek we ykrar etmek hakynda düzgünler aýryldy;

bellenen aýyrmalar bilen baglanyşykly, maglumatlary açmaga bildirilýän degişli talaplar aýryldy.